

Van de Walle, S. (2010). 'Vertrouwen en vertrouwdheid: Waar komen vertrouwen en wantrouwen in justitie vandaan?', In: *De Orde van de Dag: Criminaliteit en Samenleving*, Issue 52, pp.21-6

VERTROUWEN EN VERTROUWDHEID – WAAR KOMEN VERTROUWEN EN
WANTROUWEN IN JUSTITIE VANDAAN?

Steven Van de Walle
Afdeling Bestuurskunde
Erasmus Universiteit Rotterdam
PB 1738, kamer M7-12
3000 DR Rotterdam
Nederland
vandewalle@fsw.eur.nl

VERTROUWEN EN VERTROUWDHEID – WAAR KOMEN VERTROUWEN EN WANTROUWEN IN JUSTITIE VANDAAN?

Abstract

In deze bijdrage onderzoeken we waar vertrouwen en wantrouwen in justitie vandaan komen. Meer bepaald kijken we naar de invloed van vertrouwdheid van burgers met het justitiesysteem op het vertrouwen. Hieruit blijkt dat het hebben van concrete ervaring met justitie niet tot een positievere opinie leidt. Contact met justitie lijkt in sommige gevallen zelfs te leiden tot een negatievere houding, zeker voor wat betreft evaluaties van de efficiëntie van justitie. Vervolgens exploreren we alternatieve verklaringsmodellen voor het vertrouwen aan de hand van gegevens uit de European Social Survey in 20 landen. Deze bevestigen de onbehagenhypothese en tonen dat mensen die ontevreden zijn met hun eigen leven en geen vertrouwen hebben in hun medemensen minder vertrouwen hebben in justitie.

VERTROUWEN EN VERTROUWDHEID – WAAR KOMEN VERTROUWEN EN WANTROUWEN IN JUSTITIE VANDAAN?

Welk ‘vertrouwen’ verklaren we?

De locomotieftekst gaat in op een aantal verklaringsmodellen van vertrouwen. Dergelijke verklaringen hebben niet enkel betrekking op het justitiesysteem zelf, maar ook op bredere maatschappelijke trends. In onze bijdrage wensen we deze spanning verder uit te diepen: heeft wantrouwen in justitie iets te maken met de werking van het justitiesysteem, of doen we er goed aan dieper te graven en te kijken naar maatschappelijke ontwikkelingen en een onderliggend onbehagen?

Eén van de verklaringsgronden aangehaald in de locomotieftekst heeft betrekking op eigen ervaringen met justitie en de mate van contact met het justitiesysteem. De aard van de taak van justitie is bijzonder, en contacten van burgers met justitie zijn in veel gevallen levensveranderende gebeurtenissen. Door deze ervaringen zijn sommige burgers meer vertrouwd met justitie dan anderen. Tegelijk zien we echter dat iedereen een mening heeft over justitie, zelfs wanneer er geen noemenswaardig contact is geweest met justitie, en zelfs wanneer een respondent over weinig tot geen kennis beschikt over het justitiesysteem. Voor beleidsmakers creëert dit belangrijke dilemma's, en voor onderzoekers betekent dit dat ze wellicht verschillende verklaringsmodellen zullen moeten testen bij verschillende bevolkingsgroepen. Verklaringsgronden voor beide groepen attitudes zijn wetenschappelijk interessant en intrigerend.

In het eerste deel van deze bijdrage gaan we na hoe en in welke mate ervaring met justitie het vertrouwen beïnvloedt. Hebben burgers die meer vertrouwd zijn met justitie ook meer vertrouwen erin? De resultaten van een dergelijke analyse zijn belangrijk om beleidsinitiatieven te ontwikkelen gericht op het herstellen van het vertrouwen. Als blijkt dat wantrouwen vooral is terug te voeren op een gebrek aan kennis over justitie, dan staat het justitiesysteem een belangrijke taak te wachten in het informeren van de bevolking. Als echter blijkt dat burgers met veel ervaring met het justitiesysteem weinig vertrouwen hebben, dan gaat er iets fundamenteelers fout. In dit deel maken we gebruik van bestaand onderzoek in verschillende landen, en van een eerdere analyse op basis van de *British Crime Survey*.

In een tweede deel geven we een eerste aanzet tot onderzoek naar factoren buiten het justitiesysteem om die van invloed zijn op het vertrouwen van burgers. Dit deel bouwt verder op de verklaringsmodellen eerder door Elchardus ontwikkeld (Elchardus & Smits 2002), en

geeft de resultaten weer van een analyse in 20 Europese landen, waaronder ook België. Hiervoor zal, net als elders in dit nummer, gebruik gemaakt worden van de *European Social Survey*.

De effecten van vertrouwdheid en ervaring met justitie

Hebben burgers die meer vertrouwd zijn met justitie meer vertrouwen in justitie? Zoals in de locomotieftekst al werd aangehaald verschilt de ervaring van burgers met justitie (en politie) van ervaringen met veel andere overheidsdiensten, in die zin dat de eerstgenoemde contacten meestal een veel dwingender karakter hebben. Uit de resultaten van de eerste Belgische Justitiebarometer, verschenen onder titel 'Justitie Doorgelicht' (Parmentier, Vervaeke, & Goethals 2004) blijkt dat 28,6% van de ondervraagden gedurende de laatste 10 jaar contact heeft gehad met justitie, waarvan het grootste deel voor een burgerlijke rechtszaak. Hoewel deze cijfers niet laag te noemen zijn, betekenen ze wel dat het grootste deel van de respondenten geen recent eigen contact met justitie heeft gehad.

Tegelijk heeft bijna iedereen een opinie over justitie. Men vertrouwt justitie wel of niet, men heeft meningen over rechters, de traagheid van het systeem, de inefficiëntie enz. Een vaak gehoorde reactie op de publicatie van alweer een reeks negatieve cijfers over het vertrouwen van burgers in justitie is dat dit te maken zou hebben met het feit dat mensen te weinig afweten van justitie. Ze zouden te veraf staan van justitie om er zich een onderbouwde mening over te kunnen vormen, of hun mening zou gebaseerd zijn op stereotypen en achterhaalde of verouderde feiten. Meer nog, burgers zouden zich blindstaren op een minuscuul aantal zaken die mis zijn gelopen, en zich laten leiden door de enorme media-aandacht voor bepaalde zaken, zoals b.v. de zaak Dutroux. Tenslotte zouden veel burgers de moeilijke overwegingen en afwegingen die magistraten en juristen maken niet altijd voldoende op hun waarde schatten. Veel initiatieven binnen justitie zijn dan ook gericht op het openstellen van de rechtbanken en op het transparanter maken van het justitiesysteem.

Maar klopt dit argument? De cijfers uit de Belgische Justitiebarometer lijken dit niet te bevestigen. Zo hebben respondenten met burgerrechterlijke of strafrechterlijke ervaring (als getuige, beschuldigde enz.) net een negatievere mening over rechters dan anderen (Parmentier, Vervaeke, & Goethals 2004: 48-50). Ook wanneer we naar het vertrouwen in justitie kijken, dan blijkt dat mensen met ervaring met justitie minder vertrouwen hebben (Schoffelen et al. 2006, 129-156; Cloet et al. 2005, 53-75: 62). Uiteraard kan dit te maken hebben met de aard van de ervaring, aangezien deze respondenten zich meestal in een kwetsbare situatie bevinden als verweerder of als slachtoffer.

Ook uit buitenlands onderzoek komen gelijkaardige resultaten naar voor (Van de Walle 2009, 384-398). Verschillende onderzoeken bevestigen dat de kennis van burgers over justitie eerder beperkt is (Cullen, Fisher, & Applegate 2000, 1-79), en dit kennisdeficit strekt zich over alle socio-economische groepen uit (Chapman, Mirrlees-Black, & Brawn 2002). Dit gebrek aan kennis wordt trouwens ook door burgers zelf beaamd, zoals blijkt uit focusgroepen in België (Schoffelen et al. 2006, 129-156). Bovendien lijkt dit gebrek aan kennis vaak samen te hangen met een negatieve opinie over justitie (Roberts 2005; Raine & Dunstan 2006, 21-24). Helaas is het niet zo dat meer en betere informatie de mening van burgers zomaar doet veranderen. Integendeel. Heel wat onderzoek heeft net aangetoond dat meer kennis over justitie net tot lager vertrouwen kan leiden (National Center for State Courts 1999; Bastien 1998; Sun & Wu 2006, 457-467).

Kennis over justitie kan op verschillende manieren worden opgedaan: via anderen, via de media, via eigen ervaringen enzovoort. De focus in dit artikel ligt op de rol van eigen ervaringen in de opbouw van kennis over justitie. Een klassiek onderzoek in de jaren zeventiger vond dat (Amerikaanse) burgers die ervaring hadden met rechtbanken het gerecht een minder positieve beoordeling gaven (Yankelovich Skelly & White Inc 1978). Later onderzoek bevestigde dat ervaring met het gerecht een neutraal of licht negatief effect lijkt te hebben op houdingen tegenover het gerecht (Rottman & Tomkins 1999, 24-31). Ook in andere landen vinden we gelijkaardige aanwijzingen. Onderzoek in Zwitserland wees op laag vertrouwen in justitie, vooral bij respondenten die contact hadden met justitie (vooral dan als getuige) (Commission de gestion du Pouvoir judiciaire 2002). Frans onderzoek toonde dat ongeveer de helft van alle personen die contact hadden gehad met justitie verklaarden hun mening als gevolg van dit contact te hebben aangepast. Helaas was dit meestal een verandering in negatieve zin (Pache & Fort 2001).

Niet enkel algemene houdingen tegenover justitie veranderen als gevolg van ervaringen met justitie. Ook de criteria die men gebruikt in de beoordeling worden beïnvloed door ervaring. Daar waar vaak neutrale of soms positieve effecten van ervaring op beoordelingen van de rechtvaardigheid van het justitiesysteem worden vastgesteld, leidt ervaring ook vaak tot negatieve beoordelingen van de algemene werking, snelheid en efficiëntie van justitie (Olson & Huth 1998, 41-61; Tufts 2000). Verder is het belangrijk te benadrukken dat ervaring met justitie leidt tot meer uitgesproken meningen, zowel in positieve als negatieve zin (Benesh & Howell 2001, 199-214). Met andere woorden, burgers die concrete ervaring hebben gehad met het justitiesysteem staan minder vaak neutraal tegenover justitie.

Ook theoretisch is het moeilijk vol te houden dat ervaringen met justitie de belangrijkste verklaringen zouden bieden voor vertrouwen. De relatie tussen ervaring of vertrouwdheid met justitie en vertrouwen wordt bemoeilijkt door een reeks factoren. Zo doen een reeks recente positieve ervaringen niet noodzakelijk een eerder stereotype of een eerdere negatieve ervaring teniet. Meer nog, bestaande negatieve stereotypen kunnen er zelfs toe leiden dat mensen die in contact komen met justitie dit positieve contact als exceptioneel bestempelen en het niet verder meenemen in hun oordeelsvorming. De ervaren goede werking van een onderdeel van justitie wordt dan toegeschreven aan een uitzonderingssituatie of aan toeval. Daarnaast is het niet zeker dat een spill-over zal plaatsvinden van de eigen concrete ervaring naar houdingen tegenover justitie in het algemeen. Het omgekeerde kan overigens ook het geval zijn: negatieve eigen ervaringen met de traagheid van justitie hoeven niet noodzakelijk opinies over de rechtvaardigheid van het systeem te ondergraven.

Eigen onderzoek naar de rol van ervaring met justitie op basis van Britse opiniedata liet vooral zien hoe moeilijk het is een schijnbaar eenvoudige variabele als ‘ervaring met justitie’ eenvoudig te operationaliseren (Van de Walle 2009, 384-398). Daarnaast liet het onderzoek ook zien dat zowel ervaring met justitie als vertrouwen in justitie multidimensionele gegevens zijn. In onderstaande geven we kort de algemene resultaten weer. De bedoeling van het onderzoek was te onderzoeken of burgers die een (recente) ervaring hebben gehad met justitie een andere opinie hebben over het justitiesysteem dan burgers die deze ervaring niet hebben gehad. Voor het onderzoek werd gebruik gemaakt van data uit de *British Crime Survey* verzameld in 2005/06, ondermeer omdat we hier konden beschikken over een grote dataset (meer dan 47000 respondenten voor sommige variabelen), en omdat de vragenlijst een uitgebreide reeks variabelen bevatte over vertrouwen en ervaring met justitie. De contactcijfers tonen weinig verschil met de cijfers uit de Belgische Justitiebarometer die hoger al werd aangehaald. Iets meer dan 22% van de respondenten is ooit in een rechtbank geweest tijdens een strafrechtelijke zaak, en net geen 19% was tijdens de laatste 2 jaar in een rechtbank (voor diverse redenen).

In het onderzoek keken we naar effecten op drie types vertrouwen: vertrouwen in de rechtvaardigheid, in de efficiëntie en in de effectiviteit van justitie¹ (*criminal justice* in dit

¹ De afhankelijke variabelen werden als volgt gedefinieerd: Fairness - confidence that the Criminal Justice System (CJS) respects the rights of people accused of committing a crime; Efficiency - confidence that the CJS deals with cases promptly and efficiently; Effectiveness - confidence that the CJS is effective in bringing people who commit crimes to justice

geval). De resultaten laten duidelijk zien dat rechtvaardigheidspercepties vrij positief zijn, maar dat oordelen over effectiviteit en efficiëntie aanzienlijk negatiever zijn.

Tabel 1 - Vertrouwen in justitie, British Crime Survey (2005/06)

<i>kolom %</i>	effectiviteit	rechtvaardigheid	efficiëntie
Veel vertrouwen	3.2	19.6	2.9
Redelijk vertrouwen	37.8	57.8	34.2
Niet veel vertrouwen	43.2	15.6	43.9
Helemaal geen vertrouwen	14.8	3.6	14.4
Missing	1.0	3.5	4.7

Wanneer we deze vertrouwensoordelen nu linken aan verschillende types ervaring met justitie (werken voor justitie; getuige; beklaagde; jurylid; of gewoon aanwezig zijn) dan vallen een aantal zaken op. Opvallend hierbij is dat respondenten die ooit voor justitie hebben gewerkt of er nog steeds werken, en die dus bij uitstek vertrouwd zijn met het justitiesysteem, weliswaar meer dan andere respondenten vertrouwen op de rechtvaardigheid van justitie, maar tegelijkertijd ook meer dan anderen weinig vertrouwen hebben in de efficiëntie van het systeem. We zien een gelijkaardig effect bij respondenten die ooit aanwezig zijn geweest bij een strafrechtelijke zaak: ze hebben meer vertrouwen in de rechtvaardigheid van justitie, maar minder vertrouwen in de efficiëntie en effectiviteit van het systeem. Respondenten die ooit als jurylid zijn opgetreden in het Britse systeem beoordelen de rechtvaardigheid van het strafrechtelijk systeem eveneens beter dan respondenten zonder juryervaring. Respondenten die ooit als beschuldigde aanwezig zijn geweest in de rechtbank hebben minder vertrouwen in zowel rechtvaardigheid, efficiëntie als effectiviteit. Deze laatste bevinding is in lijn met de suggesties die ook eerder in de locomotieftekst zijn gemaakt. Aangezien rechtvaardigheid de centrale waarde is of dient te zijn van een justitiesysteem zijn de bevindingen met betrekking tot rechtvaardigheid enigszins geruststellend. Minder positief is dat de groepen die bij uitstek in staat zijn een gedegen evaluatie te maken over de efficiëntie van justitie deze efficiëntie net lager inschatten dan anderen. Dit is veelzeggende informatie die een probleem lijkt te suggereren.

Een meer geavanceerde multivariate analyse laat toe rekening te houden met het feit dat ervaring met justitie ook gerelateerd is aan een reeks socio-demografische variabelen als leeftijd, opleiding, geslacht, etniciteit, tewerkstellingssituatie enz. Een dergelijke analyse toont dat ervaring met justitie al bij al een marginale verklaringsgrond is. Ervaring met justitie heeft effect op attitudes tegenover het justitiesysteem, maar dit effect is eerder beperkt.

De belangrijkste bevindingen van deze analyse zijn dat het feit of men ooit als beschuldigde aanwezig is geweest in een rechtbank een negatief effect heeft op vertrouwen in de rechtvaardigheid en effectiviteit van justitie. Wie ooit in een rechtbank is geweest (om welke

reden ook) heeft minder vertrouwen in de efficiëntie en effectiviteit van justitie. Wanneer we controleren voor andere persoonskenmerken verdwijnt het verschil in opinies tussen zij die wel en zij die niet voor justitie werken (of gewerkt hebben). Verder valt op dat mannen meer vertrouwen hebben in de rechtvaardigheid van justitie, net als hoger opgeleiden. Hoger opgeleiden beoordelen de efficiëntie van justitie dan weer lager, maar de effectiviteit hoger.

Uit dit overzicht van de literatuur en een analyse van Britse data komt dus duidelijk naar voor dat een laag vertrouwen in justitie weinig te maken heeft met een gebrek aan vertrouwdheid, zoals soms wordt beweerd. Integendeel. Bovendien blijkt opnieuw, zoals in de locomotieftekst ook al duidelijk aangehaald, dat vertrouwen in justitie uit meerdere dimensies bestaat. Factoren die opinies over rechtvaardigheid beïnvloeden zijn duidelijk verschillend van factoren die opinies over efficiëntie en effectiviteit bepalen.

Dus niet ervaring – wat dan wel?

Als het inderdaad zo is dat ook burgers zonder ervaring met justitie sterke opinies hebben over justitie, i.c. justitie wantrouwen, dan betekent dit dat we ook buiten het justitieapparaat naar oorzaken van dit wantrouwen moeten zoeken. Dit wordt verder bevestigd door de bevindingen in het vorige deel waaruit bleek dat ervaring met justitie in het beste geval een beperkte verklaringsgrond biedt. Net zoals in de locomotieftekst steken we ons licht op bij de *European Social Survey* (ESS). Dit Europese onderzoek laat toe verklaringsmodellen te ontwikkelen voor het niveau van vertrouwen in 20 Europese landen. Voor deze analyse gebruiken we de ESS van 2004, waaraan 45681 respondenten deelnamen. We gaan in wat volgt vooral in op de resultaten voor België. Voor een verdere uitwerking en details verwijzen we naar een eerder verschenen rapport dat attitudes tegenover justitie in een reeks Europese landen onderzoekt (Van de Walle & Raine 2008).

Voor de analyse deelden we de respondenten in in twee groepen – zij met vertrouwen in het rechtssysteem (score 6-10 op een schaal van 0-10) en zij zonder vertrouwen (score 0-5). Als onafhankelijke variabelen werkten we met een reeks variabelen waarvan we uit vorig onderzoek weten dat ze vaak een effect hebben op vertrouwen. Het gaat om geslacht, leeftijd, opleiding, (on)veiligheidsgevoelens, interpersoonlijk vertrouwen, tevredenheid met het eigen leven, ervaren discriminatie, politieke interesse, en politieke zelfidentificatie². De tabel toont de resultaten voor België.

² Veiligheidsgevoelens: ‘Als u in het donker in uw eentje door deze buurt loopt, hoe veilig voelt u zich dan?’;

Tevredenheid met het eigen leven: ‘Alles bij elkaar genomen, hoe tevreden bent u vandaag de dag met uw leven in

Tabel 2 - Binaire logistische regressie met vertrouwen in het Belgische rechtssysteem als afhankelijke variabele

	B	Exp(B)
Geslacht ^a	0,356**	1,428
Opleiding ^a		
Geen lager	-0,839	0,432
Lager ond.	-0,350	0,704
Lager middelb.	-0,156	0,856
Hoger middelb.	-0,356*	0,700
Hoger (kort)	-0,064	0,938
Leeftijd	-0,010**	0,990
Veiligheidsgevoelens	0,209	1,233
Interpersoonlijk vertrouwen	0,463***	1,1588
Tevredenheid met eigen leven	0,097**	1,102
Ervaren discriminatie	-0,161	0,851
Politieke zelfidentificatie ^a		
Links	0,199	1,221
Neutraal	0,052	1,053
Politieke interesse	0,147	1,158
Constante	-0,444	0,642

N 1476

% correcte voorspellingen 64,1

Nagelkerke R² 0,115

Bron: European Social Survey, tweede ronde. *p<.050, **p<.005, ***p<.001; ^a Mannelijk, tertiair onderwijs lange type, en rechtse politiek zelfidentificatie zijn referentiecategorieën

Een eerste vaststelling is dat de verklarende kracht van het model vrij laag is, ondanks het grote aantal variabelen. Dit is overigens niet enkel zo voor de Belgische data. Geslacht heeft een effect in het Belgische model. Hieruit blijkt dat mannen meer vertrouwen hebben in het rechtssysteem. Er is een klein opleidingseffect, dat toont dat opleiding geen lineair effect heeft, en dat de groep die hoger middelbaar onderwijs heeft genoten als enige minder vertrouwen heeft dan de referentiecategorie. Ook leeftijd speelt een rol. Dit laatste effect toont dat vertrouwen daalt met een stijgende leeftijd. Opvallend is dat (on)veiligheidsgevoelens geen effect lijken te hebben in het Belgische model, iets wat wel het geval is in een aantal andere landen. Ook de politieke variabelen hebben geen effect.

het algemeen?'; Ervaren discriminatie: 'Zou u zichzelf omschrijven als lid van een groep die in dit land wordt gediscrimineerd?'; Politieke interesse: 'Hoe geïnteresseerd bent u in de politiek?'; Politieke zelfidentificatie: 'In de politiek wordt soms gesproken over "links" en "rechts". Als u deze kaart gebruikt, waar zou u zich op deze schaal plaatsen, waarbij 0 links en 10 rechts betekent?'; Interpersoonlijk vertrouwen is een combinatie van drie variabelen;

Het belangrijkste resultaat echter is het effect van interpersoonlijk vertrouwen en tevredenheid met het eigen leven. Mensen die tevreden zijn met hun eigen leven en anderen vertrouwen hebben ook meer vertrouwen in het rechtssysteem. Deze twee factoren zijn in bijna alle 20 onderzochte landen significant. Deze bevindingen tonen duidelijk dat opinies over justitie en vertrouwen in justitie niet enkel worden beïnvloed door factoren die rechtstreeks in verband staan met justitie. Ze bevestigen de observaties van Elchardus die het had over een zich onbehaaglijk voelende burger. Dit onbehagen wordt vervolgens geprojecteerd op allerlei instituties. Eigen ervaringen met het justitiesysteem of communicatie over de manier waarop justitie werkt zullen om die reden vrij weinig effect hebben op de hoogte van het vertrouwen.

Dit wordt verder bevestigd door andere analyses op basis van de European Social Survey, die aangeven dat het vertrouwen in het rechtssysteem sterk samenhangt met het vertrouwen in andere instellingen (politie, politici, parlement). Dit suggereert dat het weinig zin heeft naar justitie-specifieke factoren te kijken om het algemene vertrouwen in justitie te verklaren.

Helaas laten de data ons niet toe de variabele ‘vertrouwen’ verder uit te splitsen zoals we in het vorige deel deden. Wellicht zijn er verschillen vast te stellen in verklaringsmodellen voor opinies over de efficiëntie, effectiviteit en rechtvaardigheid van justitie. Daarnaast krijgen we weinig inzicht in de maatschappelijke gevolgen van dit onbehagen. Vertrouwen in instellingen wordt vaak ééndimensioneel gemeten, en een afwezigheid van vertrouwen wordt hierbij meestal gelijkgesteld aan een aanwezigheid van actief wantrouwen. Dit hoeft niet zo te zijn. Burgers die weinig vertrouwen hebben in justitie hoeven dit lage vertrouwen niet noodzakelijk om te zetten in gedragingen waaruit wantrouwen spreekt.

Afsluitend

In deze bijdrage gingen we dieper in op de vraag of het vertrouwen van burgers in justitie verklaard kan worden door factoren die sterk met justitie samenhangen, dan wel door andere zaken.

In het eerste deel van deze bijdrage zagen we dat vertrouwdheid met justitie een beperkte invloed heeft op het vertrouwen in justitie. De opinies van burgers met concrete ervaringen met justitie verschillen relatief weinig van die van andere burgers. En in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht zijn het niet altijd de burgers met meer kennis of meer ervaring die een positiever beeld hebben van justitie. Integendeel. Dit is tekenend voor de manier waarop burgers hun contact met justitie ervaren. ‘Positief’ is dan weer dat deze klachten vooral betrekking hebben op de efficiëntie van het justitiesysteem, iets wat in onderzoeken in veel

landen naar voor komt. Een aaneenschakeling van gefaalde hervormingen, een uitblijven van noodzakelijke veranderingen om bedrijfsprocessen te verbeteren en een voor burgers ondraaglijke traagheid van het systeem tonen duidelijk dat de bedrijfsvoering van justitie verbetering behoeft. Opinie- en vertrouwensonderzoeken zijn hiervoor niet nodig. Gelukkig zien we ook dat de rechtvaardigheid van het systeem weinig tot niet ter discussie staat.

Uit het tweede deel blijkt dan weer hoe moeilijk het is door hervormingen bij justitie invloed uit te oefenen op het vertrouwen en op algemene houdingen tegenover justitie. In het eerste deel van deze bijdrage zagen we al dat het aantal burgers met recente directe ervaring met justitie eerder beperkt is. Veel ervaringen of contactmomenten met justitie zijn tweedehands, lopen via de media, of zijn het gevolg van crisissen. Concrete veranderingen binnen justitie zullen dus weinig directe en snelle effecten hebben op het vertrouwen in justitie en de legitimiteit van het systeem. Uit de resultaten komt naar voor dat vertrouwen in justitie multidimensioneel benaderd dient te worden. Metingen en analyses moeten niet enkel oog hebben voor de verschillende waarden die burgers associëren met justitie, maar dienen ook maatschappelijke evoluties te integreren in hun verklaringsmodellen.

Tenslotte lijken deze bevindingen aan te tonen dat er nog grote stappen gezet dienen te worden om attitudes van burgers over justitie goed in kaart te brengen. Mening over justitie blijken sterk uiteen te lopen afhankelijk van de dimensie die wordt bevraagd. Uit Britse data blijkt dat burgers van mening zijn dat justitie de rechten van verdachten respecteert, en dat ook getuigen goed behandeld worden. Tegelijkertijd denkt slechts 4 op 10 burgers dat justitie efficiënt en effectief is, en tegemoet komt aan de behoeften van slachtoffers (Moley 2008, 117-142). Uitspraken over houdingen tegenover justitie vereisen dus een uitgebreid meetinstrument. Om naar verklaringen voor houdingen tegenover justitie op zoek te gaan is het eveneens nodig concrete vragen te stellen. We zagen eerder dat een algemene houding tegenover justitie, zoals 'vertrouwen in justitie' té algemeen is, en dan ook moeilijk verklaard kan worden door enkel naar justitie-specifieke elementen te kijken.

Bibliografie

- Bastien, François. 1998. *Une demande politique de justice: 'les français et la justice', ou comment analyser une critique récurrente*. Centre de recherches administratives et politiques (CNRS). Faculté de droit et de science politique, Université Rennes-I.
- Benesh, Sara C., & Susan E. Howell. 2001. Confidence in the courts: A comparison of users and non-users. *Behavioral Sciences and the Law* 19 (2): 199-214.

- Chapman, Becca, Catriona Mirrlees-Black, & Claire Brawn. 2002. *Improving public attitudes to the criminal justice system: The impact of information*. Home Office Research Study 245. Home Office Research, Development and Statistics Directorate.
- Cloet, B., P. Biren, M. Vanderhallen, M. Vandekeere, T. Van Win, J. Schoffelen, & M. Sintobin. 2005. Justice in the spotlight. the results of the first Belgian "Justice Barometer". In *Public opinion and the administration of justice: Popular perceptions and their implications for policy-making in western countries.*, eds. S. Parmentier, G. Vervaeke, R. Doutrelepon, G. Kellens, J. Goethals & A. Lemaître, 53-75. Brussels: Politeia.
- Commission de gestion du Pouvoir judiciaire. 2002. *Enquête de satisfaction des utilisateurs et utilisatrices du palais de justice de genève*.
- Cullen, Francis T., Bonnie S. Fisher, & Brandon K. Applegate. 2000. Public opinion about punishment and corrections. *Crime and Justice* 27 : 1-79.
- Elchardus, Mark, & Wendy Smits. 2002. *Anatomie en oorzaken van het wantrouwen*. Brussel: VUB Press.
- Moley, S. 2008. Public perceptions. In *Crime in england and wales 2007/08: Findings from the british crime survey and police recorded crime.*, eds. C. Kershaw, s. Nicholas and A. Walker, 117-142. London: Home Office.
- National Center for State Courts. 1999. How the public views the state courts. Paper presented at National Conference on Public Trust and Confidence in the Justice System, Washington, DC.
- Olson, Susan M., and David A. Huth. 1998. Explaining public attitudes towards local courts. *The Justice System Journal* 20 (1): 41-61.
- Pache, Romain, and Emmanuel Fort. 2001. *Enquête de satisfaction auprès des usagers de la justice*. Paris: Mission de recherche Droit et Justice.
- Parmentier, Stephan, Geert Vervaeke, and Johan Goethals. 2004. *Justitie doorgelicht : De resultaten van de eerste belgische justitiebarometer*. Gent: Academia Press.
- Raine, John W., and Eileen Dunstan. 2006. Personal hearings and public confidence in case adjudication: Lessons from the parking adjudication service. *Tribunals*: 21-4.
- Roberts, Julian V. 2005. Public opinion and the administration of justice in canada: Research findings from two decades. In *Public opinion and the administration of justice: Popular perceptions and their implications for policy-making in western countries.*, eds. S. Parmentier, G. Vervaeke, R. Doutrelepon and G. Kellens, 129-146. Brussels: Politeia.
- Rottman, David B., and Alan J. Tomkins. 1999. Public trust and confidence in the courts: What public opinion surveys mean to judges. *Court Review* 36 (3): 24-31.
- Schoffelen, Jessica, Stephan Parmentier, Geert Vervaeke, Herwig Reynaert, Steven Van de Walle, and Dries Verlet. 2006. *Wat denken burgers over justitie?*, 129-156. Brugge: Vanden Broele.

- Sun, Ivan Y., and Yuning Wu. 2006. Citizens' perceptions of the courts: The impact of race, gender, and recent experience. *Journal of Criminal Justice* 34 : 457-67.
- Tufts, Jennifer. 2000. Public attitudes toward the criminal justice system. *Juristat* 20 (12).
- Van de Walle, Steven. 2009. Confidence in the criminal justice system: Does experience count? *British Journal of Criminology* 49 (3): 384-98.
- Van de Walle, Steven, and John Raine. 2008. *Explaining attitudes towards the justice system in the UK and europe*. Ministry of justice research series 9/08. london: Ministry of justice. London: Ministry of Justice.
- Yankelovich Skelly and White Inc. 1978. *The public image of courts: Highlights of a national survey of the general public, judges, lawyers, and community leaders*. Williamsburg, VA: National Center for State Courts.